

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 108 1987

Svenska Litteratursällskapet

Distribution: Almqvist & Wiksell International, Stockholm

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lars Lönnroth

Lund: Louise Vinge, Ulla-Britta Lagerroth

Stockholm: Inge Jonsson, Kjell Espmark, Vivi Edström

Umeå: Sverker R. Ek

Uppsala: Thure Stenström, Lars Furuland, Bengt Landgren

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen,
Box 1909, 751 49 Uppsala

Utgiven med understöd av

Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet

Bidrag till *Samlaren* bör vara maskinskrivna med dubbla radavstånd och eventuella noter skall vara samlade i slutet av uppsatsen. Titlar och citat bör var väl kontrollerade. Observera att korrekturändringar inte kan göras mot manuskriptet.

ISBN 91-22-01233-8 (häftad)

ISBN 91-22-01235-4 (bunden)

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksell Tryckeri, Uppsala 1988

berg först upplevt sin konstnärliga begåvning som musikalisk samt att tonerna redan då var intimt förknippade med ord. Från det därpå följande övergångsskedet mellan tonkonst och ordkonst presenterar Palm en textsättning av Peterson-Bergers »Vid Frösö kyrka». Gullberg har här funnit ord till en given musikalisk komposition i stället för att som tidigare söka efter toner till existerande lyrik. I fortsättningen skulle konstnären ta steget över till att lyssna till den musik som spontant uppstod inom honom själv och försöka verbalisera det budskap som kunde sättas i samband med tonerna. Palm underbygger denna slutsats genom att hänvisa till återkommande formuleringar i Gullbergs produktion som tyder på att diktaren verkligen upplevde ett inspirationsväckande inre tonflöde och i romantisk-metafysisk anda tolkade fenomenet som en gudomlig ingivelse och som ett tecken på sin poetiska kallelse.

Ett utomordiskt material står i blickpunkten för det avslutande kapitlet »Ut pictor non poeta». Även här behandlas ett visuellt mediums medverkan i en interestetisk transformationsprocess, men om Bournonvilles balett och Söderbergs filmmanuskript exemplifierar arbetet med att överflytta text till bild, illustreras här främst det omvända förhållandet. Rubrikens Horatiusallusion anknyter till den antika föreställningsvärlden i W. H. Audens dikt »Musée des Beaux Arts» i vilken Bruegels framställning av Ikaros' fall, som i sin tur nära följer Ovidius' återgivning av myten, spelar en central roll. Palm visar att bildfragment från ytterligare fyra målningar i Bruegel-salen i konstmuseet i Bryssel, samtliga med bibliska motiv, komponerats in i dikten för att med ett klassiskt retoriskt stilgrepp åskådliggöra diktens inledande tes om likgiltighet inför lidandet. Bruegel låter de bibliska förloppen utspelas i det flamländska 1500-tal som var konstnärens eget, och allt tyder på att Auden velat understryka det universella och tidlösa i lidandets villkor genom att, om också underförstått, anspela på det allegoriska i målarens bibeltolkning. Auden anknyter inte öppet till sin egen samtid, Europa strax före andra världskrigets utbrott, men gör det indirekt genom hänvisningen till Bruegel och hans skenbart anakronistiska teknik.

I sin Ikarosbild har Bruegel vidare följt den dåtida moraliserande tolkningstraditionen och placerat det strävsamma vardagslivet i förgrunden medan Ikaros, det klassiska exemplet på hybris, går sitt självklara öde till mötes långt ute till havs utan att uppmärksammas av bonden, herden och fiskare. Auden, däremot, ser en annan sanning i relationerna mellan tavlans förgrund och bakgrund. För honom, liksom för Ovidius, står katastrofen i centrum och det omvända perspektivet i målningen blir till en illustration av oberördhet inför lidande. Dikt har blivit bild och bilden åter dikt och varje transformation har resulterat i ett nytt konstverk där divergenserna mellan målarens och poetens gestaltningar och uttrycksmöjligheter är väl så intressanta som likheterna.

I Palms arbete imponerar perspektivrikedomen och öppenheten inför de möjligheter materialet erbjuder. De fem avsnitten förmedlar var för sig en detaljrik och levande bild av ett antal interestetiska processer, vare sig framställningen behandlar tidigare okända källor eller skänker ny belysning åt redan kända verk. Tillsammans ger de en viktig inblick i hur den konstnärliga fantasin stimulerats av de spänningar som uppstår i kraftfälten mellan konstarnerna.

Kristina Hallind

Excelsior! Albert Bonniers Förlag 150 år. En jubileumskavalkad i brev valda och kommenterade av Daniel Hjorth under medverkan av Håkan Attius. Bonniers 1987.

Med anledning av hundrafemtioårsjubileet har Albert Bonniers Förlag låtit Daniel Hjorth i en mäktig volym sammanställa ett urval ur ett och ett halvt sekels korrespondens mellan förlaget och dess författare. Det är mer än 200 författare som kommer till tals och närmare 500 brev som återges. Daniel Hjorth berättar i en efterskrift om hur i förlagets arkiv »alltsedan 1860-talet finns alla utgående brev, först handskrivna i s. k. kopieböcker (1869–1919, 49 volymer om vardera c:a 1 000 sidor), från 1919/20 som genomslagskopier av maskinskrivna brev». Lika noggrant har inkommande korrespondens bevarats. »Detta oändliga brevmaterial har genomgått av fil. dr Håkan Attius, som därur sorterat ut ett hanterligt urval, vilket legat till grund för det som presenterats i denna volym.» Om de intentioner som bestämt det slutliga urvalet förklarar Hjorth att avsikten varit att belysa hur förlaget arbetar, att antyda bredden i utgivningen och att demonstrera vilka slags motiv som legat bakom beslut om utgivning eller refusering. Att största delen av förlagets korrespondens naturligt nog avhandlar ekonomiska frågor är ett förhållande som härvid har fått komma mer i skymundan.

Fem generationer Bonnier träder till mötes alltifrån förlagets grundare Albert Bonnier till den nu på sistone bortgångne Gerhard Bonniers son Karl Otto. *Bonniers. En bokhandlarfamilj* hette Karl Otto Bonniers stora historik, där han med »ett varmt innerligt Excelsior!» slutar berättelsen om sin familj och dess gärning.

Hjorth framhåller hur grundarens namn med tiden blev en beteckning för ett allt större kollektiv. Många förlags-tjänstemän kommer på så vis till tals anonymt. En mer framskjuten plats i korrespondensen intar Georg Svensson och Åke Runnquist.

Emellertid får författarna själva stå i förgrunden i den stora urvalsvolymen. Säkerligen kommer den att på olika sätt locka till fortsatt forskning om Bonniers betydelse för svenskt kulturliv.

Ulf Wittrock

Litteraturens historia 1-4. Redaktör: Hans Hertel. Norstedt. Sthlm 1986-1987.

Gyldendals och Norstedts *Litteraturens historia* är ett samordiskt projekt. Fyra delar har hittills (hösten 1987) utkommit. Den första omfattar forntiden, den andra medeltiden, del tre tiden 1450–1720 och del fyra perioden 1720–1830. Första delen inleds med en fotografisk bild från första världskrigets Ungern, föreställande en barfotad, ivrigt försjunknen i en bok. Underskriften lyder: *Det episka behovet.*

Det är en formel som verkets huvudredaktör, Köpenhamnsprofessorn Hans Hertel, präglat i annat sammanhang. Han har använt den som kapitelrubrik i boken *Romanteori och romananalys* från 1977. Med denna beteckning karakteriserar han ett förmodligen outrotligt behov att framställa våra verklighetsupplevelser i berättelsens tidsföljd. Givetvis gäller detta emellanåt ifrågasatta behov inte bara romangenren utan också – och så får man väl tolka bildunderskriften – litteraturhistorien.